

Úvod do korpusové lingvistiky 7

KSK KORPUS SOUKROMÉ KORESPONDENCE

Korpus soukromé korespondence

- **Korpus soukromé korespondence (KSK)** přináší nahlédnutí do jazyka a stylu současných epistolárních textů soukromého charakteru.
- **ručně psaná korespondence** - elektronické přepisy 2000 dopisů z let 1990-2004
- Výběr textů zachovává podmínku různosti idiolektů, tj. reprezentuje jazyk **2000 různých pisatelů**.
- Zastoupeni jsou pisatelé z **celé České republiky**
- všech **věkových a vzdělanostních kategorií** (zejména komunikace mladých lidí)

KSK

- 2000 ručně psaných dopisů
- 1000 e-mailů
- SMS
- KSK111 – 2000 ručně psaných dopisů z let 1902-2012

Lze sledovat

- **současné vývojové tendence češtiny**
- **proměny korespondenčního žánru i psaného projevu**

Vnětextové značkování

- **sociologickými charakteristikami pisatelů a adresátů**
- **Věk**
- **Pohlaví**
- **Nejvyšší dosažené vzdělání**
- **Teritoriální zázemí pisatele**

Přednosti

- Autenticita
- neformálnost
- spontánnost

Vše

- **Zdeňka Hladká a kol.: Čeština v současné soukromé korespondenci. Dopisy, e-maily, SMS. Brno: Masarykova univerzita 2005.**

Více:

http://ucnk.ff.cuni.cz/charakter_ksk.php

- Sociologické a nářeční značkování
Vyhledávání v KSK podle doprovodných
charakteristik
Statistické hodnoty doprovodných charakteristik v
KSK

Materiál získaný z Korpusu soukromé korespondence

- **Česká rodná jmen**
- **Česká hypokoristika**
 - Přechody k přezdívkám
 - Grafické obměny
 - Stylizace

→ celkem: **1 311** různých lemmat o
11 283 výskytech (1,47 % korpusových jednotek)

Hypokoristika

V našem pojetí = **expresivní obměny rodných jmen.**

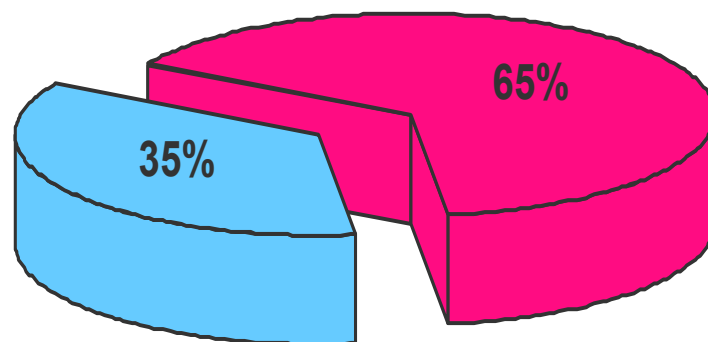
Zastoupena **917 lemmaty** s celkovým počtem **6 665** výskytů.

Feminina:

594 (4 173 výskytů)

Maskulina:

323 (2 492 výskytů)

Specifika materiálu

→ dána žánrem **soukromého dopisu**:

- zachycuje **běžnou mluvu** v **neformálním, soukromém** prostředí
- dopis má ráz **důvěrnosti** a **spontánnosti** → přirozeným zdrojem **expresivních obměn**
- **forma a obsah** dopisu přínosem pro kvantitu materiálu

KSK vs. dotazníky

výhody

materiál odpovídá ●
skutečnému úzu

objektivní **frekvenční**
údaje ●

hypokoristika v
přirozeném ●
kontextu

nevýhody

● absence údajů o základních
podobách jmen

● **nevyváženost** pohlaví
pisatele a adresáta

● malý výskyt **záporně**
expresivních

Slovotvorná analýza

- slovotvorné základy

Tradiční přístup vznikají vzhledem k vlastnostem materiálu
potíže:

- v některých případech **nelze zjistit východiska:**
 - neidentifikovatelné základy rodných jmen
 - více možných základů
- výjimečně nelze **určit přirozený rod nositele**
HYP

Slovotvorné základy:

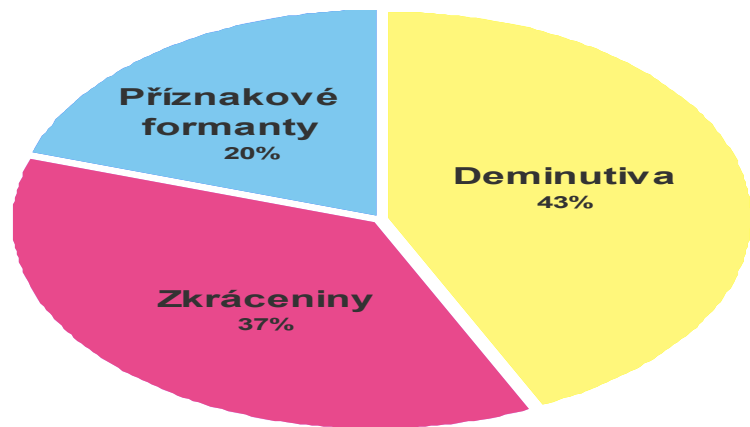
- **plné** (*Jana, Miroslav*)
- **obměněné** (*Jáňa, Mirek*)
- **základy s hypokoristickým formantem** (*Jaňula, Mireček*)

Slovotvorná analýza

- slovotvorné formanty

→ Mnohé jsou typické pouze pro propriální oblast.

→ Přidávají k základu další příznak - identifikační funkce propria je obohacena o **funkci expresivní**.

→ Časté je řetězení jednotlivých prostředků za sebou.

Deminutivní formanty

- **-ka, -ek a -ík:** jedny z nejčastějších slovotvorných prostředků hypokoristik → 394 tvarů, tj. **43 %** z celkového počtu hypokoristik zakončeno na tyto formanty (př. *Janka, Jirka, Tomášek, Pavlík*)
- Vedle zdrobňování slouží i k zařazení do flektivního paradigmatu → mají i gramatickou funkci

Sekundární deminutiva

- **-ečka/-ička, -eček/-íček**
- mnohem více expresivnější
- poměr: 83,8 % : 16,2 %.
(př. *Mirečka, Hanička, Daneček, Petříček*)

Krácení jmen

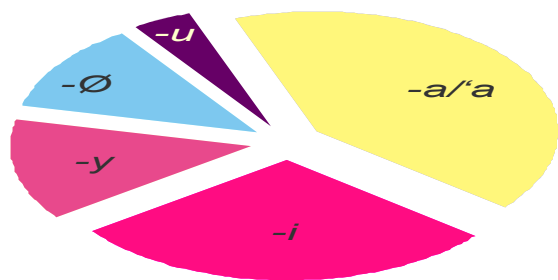
Druhá z hlavních tendencí ve slovtvorbě HYP: celkem 339 tvarů – **37 %** z celkového počtu hypokoristik

-a/'a : hlavním formantem (140 dokladů; *Stáňa, Vojta*)

-i a **-y** : rozmach především v poslední době (dohromady 145 dokladů; *Jani, Lubi*)

-∅ : mechanické krácení (41 dokladů; *Iren, Tom*)

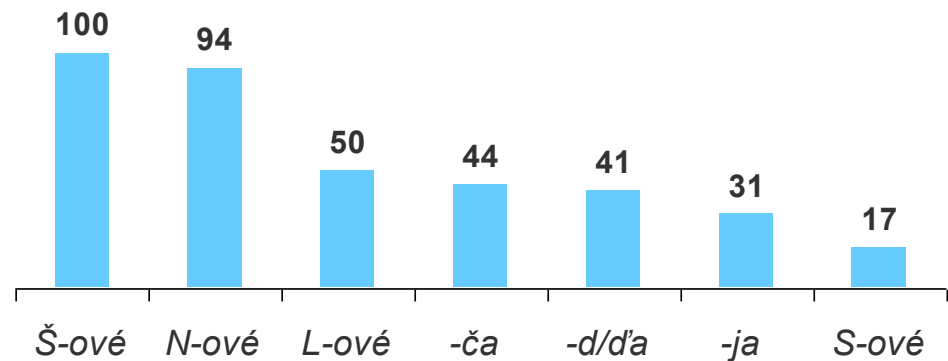
-u : okrajový způsob (13 dokladů; *Kiku, Fanu*)

Všechny formanty derivují od jmen obou rodů.

Charakteristické formanty pro tvoření HYP

- **Š-ové** formanty (-aš, -iš, -oš, -ouš/-uš, -uša/-uše) – **26,5 %**
- **N-ové** formanty (-ena, -i/yn, -i/yna, -una, -n/ňa) – **24,9 %**
- **L-ové** formanty(-ula/-ule) – **13,3 %**
- **-ča** – **11,7 %**
- **-d/d'a** – **10,9 %**
- **-ja** – **8,2 %**
- **S-ové** formanty (-as, -es, -i/ys, -os, -us) – **4,5 %**

Sufixy s nízkou frekvencí

→ tvoří obvykle více expresivní formace: **-ák** (*Mišák*), **-ál** (*Zdenál*), **-ca:** *-c-ek* (*Toncek*), **-ec** (*Vlastec*), **-o** (*Radko*, *Pepíno*), **-our** (*Lucour*), **-la:** *-l-ánka* (*Petlánka*), **-dl** (*Kadl*, *Hedl*)

Kvazistylizace:

- Cizí sufix a český základ → neobvyklé kvazistylizace: **-ie** (*Jarmilie*), **-ov** (*Pavlov*).
- Zde možno zahrnout i sufixy **-us** (*Adélus* – stylizace do latiny), **-os** (*Pavlos* – španělština), **-o** (*Fejo* – slovenština).
- Připojením 2. komponentu za jméno vzniká stylizace do historie (*Kačislava*, *Sonislava*, *Otomil*).

Napětí mezi gramatickým a přirozeným rodem

- svědčí o vyšší míře emocionality mezi účastníky komunikace...
- Nalezeno **23 formálních maskulin** (39 výskytů svědčí o jejich malé frekvenci).
 - Vedle tradičních formantů (*Irísek, Janík, Lucík, Macek* ad.), byly při tvorbě užity i velmi exkluzivní sufixy → snaha o co nejvýraznější expresivní vyjádření (*Bárus, Haňuláč, Marťas* ad.).
 - Doložen i jeden tvar **formálního neutra**: *Haňátko*.
 - Užití femininních sufixů *-ula*, či *-ulka*, rovněž pro maskulina hodně příznakové (*Honzula, Víťulka, Jéňulka*).

Přechody do oficiální sféry

- obohacování repertoáru rodných jmen – celkem **79** lemmat (48 feminin, 31 maskulin), ale velmi frekventované → **17,4** výskytů na jeden tvar
- **!! hypokoristika** (bez těchto přechodů) jen **6,3** výskytů na jeden tvar

-a: Eda, Vojta
-ek: Mirek, Slávek
-oš/-ouš: Drahoš, Milouš
-ø: Tom

feminina

maskulina

-a: Bára
-ina: Gábina
-ja: Mája
-ka: Hanka, Katka
-uše/-ša: Katuše, Míša

Podoby na *-i* a *-y*

V současnosti velmi progresivní (celkem **145** dokladů).

Nejednoznačný vznik:

- tvary mohou být **převzaty z cizího jazyka** (dříve němčina, v současnosti angličtina; např. *Andy, Fany, Toni* ad.)
- **napodobení cizího slootovorného modelu** → derivace pomocí sufixu *-i/-y* (*Duši, Romi, Teri*)
- **mechanické krácení** (Gábi, Jani, Kami)

Funkční omezení: *Sufix -i/-y – zvláštní tvar vokativu?*

- × formace **užívány i v jiných pádech a maskulina mají zájmenné sklonění**

Přesto ale tvary vokativu převažují – 51 % dokladů pouze ve vokativu a i u zbytku převažuje, k jiným pádům nejčastěji přecházejí maskulina.

Závěr

- Slovo tvorná analýza hypokoristik z KSK popisuje mechanismy tvoření, které jsou živé a opravdu používané.
- Soukromá korespondence je navíc vhodné prostředí pro tvorbu neotřelých citově zabarvených jmen a pojmenování, která stojí za to zmapovat.